

עיתונות בימי משבר – פטריוטיות כתחליף למקצועיות?

אבשלום גינוסר

מבוא

במונח "עיתונות פטריוטית" טמונה סתירה פנימית, לפחות על פי ההשקפה המקובלת בעיתונות בעולם הדמוקרטי-ליברלי-מערבי. המושג "פטריוטיזם" מתייחס בדרך כלל לנאמנות של פרט למדינתו, לרגש הלאומיות ולהזדהות שבטית (Craig, 1996). מנגד, כאשר מתייחסים לעיתונות כפרופסיה, המחשבה הראשונה והמתבקשת היא על מושגים כמו "אמת", "אובייקטיביות", ו"נייטרליות". מושגים אלה הם מאבני היסוד של העבודה העיתונאית ומהערכים המוצהרים הבסיסיים של עיתונאים מקצועיים במדינות דמוקרטיות (Schudson, 2001; Tuchman, 1972). באופן טבעי, נאמנות ואובייקטיביות עומדות בסתירה זו לזו. סתירה זו מתעצמת בזמני משבר ועימות, כאשר כל צד לעימות מצפה ש"העיתונאים שלו" יגינו תמיכה וסימפטיה לאמת ולנרטיב שלו, כלומר שלא יהיו אובייקטיבים או נייטרליים בעבודתם המקצועית. מתיו קופר מטיימס מגזין עמד על סתירה זו בסיקור של אירועי 11 בספטמבר 2001 (נפילת מגדלי התאומים) בתקשורת האמריקנית. "יש הרבה 'נפנופי דגלים', אבל המשמה שלנו אינה להצטרף אליהם", כתב, "המשמה שלנו היא לדווח על מה שקורה ולשאל שאלות. [...] לחשוף את מהלכי המלחמה ולא להיות מעודדי המלחמה. [...] להסביר את הסולידריות הלאומית החדשה, לא ליצור אותה. אחרים יכולים לעשות זאת" (Zelizer & Allan, 2002, p. 11). ציטוט זה מבהיר את הדילמה שנמצאת כבר כמה עשורים במרכז הדיון – הן בקרב עיתונאים והן בקרב חוקרי עיתונות – על עיתונות פטריוטית. הדילמה, בתמצית, היא: האם בזמנים של משבר לאומי העיתונות אמורה לדווח, לחשוף, לשאול שאלות ולהסביר (כפי שטוען קופר)? או שמא עליה לפעול כסנגורית של אחד הצדדים בעימות (הצד "שלנו"), לשקף את עמדותיו, ולעודד (ואולי אף ליצור) סולידריות לאומית? במילים אחרות, האם עיתונאים צריכים לעשות את מלאכתם תוך שמירה על חובותיהם וערכיהם המקצועיים גם בימי משבר כפי שהם מצופים לפעול בימים של שגרה? האם הערכים והפרקטיקות המקצועיים של העיתונות רלוונטיים בזמנים של משבר לאומי כמו בימי שגרה? ממצאים אמפיריים רבים בספרות המחקרית, שנאספו בנקודות זמן שונות ובמדינות דמוקרטיות שונות במהלך ששת העשורים האחרונים, מעידים כי העיתונות מגלה פטריוטיות בעת משבר לאומי, אף על

פי שבימי שגרה היא פועלת בהתאם למטרות ולערכים המקצועיים המסורתיים, ובראשם אובייקטיביות ונייטרליות. יתר על כן, היא חוזרת לפעול על בסיס הערכים המקצועיים לאחר שהתקופה הראשונה של המשבר – שאינה מוגדרת באורכה – חולפת. אחד המחקרים הראשונים על עיתונות פטריוטית הוא מחקרו של דניאל הלין (Hallin, 1989) על התקשורת האמריקנית בתקופת מלחמת וייטנאם. גם ברבי זליזר וסטיארט אלן (Zelizer & Allan, 2002), ערכו מחקר ובו ניתחו את התנהגות התקשורת האמריקנית ב-11 בספטמבר מנקודות מבט שונות. שני מחקרים אלה מציגים מסקנות תאורטיות שונות על עיתונות פטריוטית, המבוססות על מחקרים אמפיריים. דוגמה אחרת לעיסוק אקדמי בעיתונות פטריוטית היא זו של סטפן וורד והרמן וסרמן (Ward & Wasserman, 2010). חוקרים אלה לא ביססו את מחקרם על איסוף אמפירי של עובדות אלא על רעיונות פילוסופיים והנחות נורמטיביות באשר לשני מושגים: דמוקרטיה וגלובליזציה. הדוגמאות הללו מייצגות שתי גישות שונות בספרות המחקרית לעיתונות פטריוטית. הגישה הראשונה והמוקדמת יותר היא תיאורית בעיקרה, עוסקת בזיהוי המרכיבים העיקריים של פטריוטיות במהלך העבודה העיתונאית ובתיאורם, מדגישה את ההיבט הלאומי של עיתונות פטריוטית ומתמקדת בסתירה שבין הזהות המקצועית של עיתונאים לבין זהותם הלאומית והאזרחית. אני מכנה כאן את הגישה הזו "גישה שבטית" כלפי עיתונות פטריוטית. הגישה השנייה היא נורמטיבית יותר ותיאורית פחות. החוקרים המזוהים עם גישה זו מנסים להעריך את תרומתה של הפטריוטיות למקצוע העיתונאי, מציגים הנחות נורמטיביות לשאלה "מהי העיתונות הפטריוטית הנכונה/הצודקת?", ומתמקדים בהיבט הגלובלי של עיתונות פטריוטית תוך התייחסות להומניות – ולא ללאומיות – כיסוד מרכזי של עיתונות פטריוטית. אני מכנה גישה זו "גישה גלובלית" לעיתונות פטריוטית. למרות נקודות המבט השונות של שתי הגישות המחקריות האלה, שתיהן מקבלות את קיומה של עיתונות פטריוטית (העומדת בסתירה למודל המסורתי-אובייקטיבי של עיתונות) כמציאות נתונה, ובכך הן "מוותרות" על הנחות יסוד הנוגעות למקצוע העיתונאי בדמוקרטיה המערבית. אני מציע כאן לאמץ גישה שלישית – "הגישה הדמוקרטית". על פי גישה זו, הערכים והפרקטיקות של העיתונות הליברלית המסורתית – בעיקר אובייקטיביות

העיתונות משקפת ערכים ודעות חברתיים קונסנזואליים, אולם שלא כמו במרחב הראשון, כאן העיתונאים אינם מבטאים אותם בעבודתם המקצועית, ואינם מאפשרים לערכים, לדעות, ולקבוצות שסוטים מהקונסנזוס לקבל ביטוי כלשהו בסיקורם. הלין הדגיש שהגבולות בין שלושת המרחבים הם לעתים קרובות עמומים, מעורפלים וגמישים. אולם מה שברור הוא שבמקרים של קונסנזוס פוליטי נוטים עיתונאים להיות "חברים אחרים" בחברה, לתמוך בעמדות הממשל ולאמץ בעבודתם המקצועית את הערכים והדעות שבקונסנזוס.

כאמור, הלין הציג את המודל הפטרייטי שלו על בסיס מחקר על סיקור מלחמת וייטנם בתקשורת האמריקנית. כמה עשורים מאוחר יותר, הסיקור העיתונאי של אירועי 11 בספטמבר היה מקרה בוחן למודל של הלין. מייקל שאדסון טען כי אחרי 11 בספטמבר, עיתונאים אמריקנים "עברו למרחב הקונסנזוס. הם זזו לתוך מה שאפשר אפילו לכנות כהזדהות דתית" (Schudson, 2002, p. 40). הוא סבר שהמשמעות אינה שעיתונאים נטשו את האובייקטיביות ואת הנייטרליות במרחב של חילוקי הדעות הלגיטימיים (המרחב השני במודל של הלין). הם שינו את טון הדיווח שלהם מ"נייטרליות מרוחקת" ל"טון שקט וכבד ראש, כאילו הם מדברים בלווייה" (שם). עיתונאים אמריקנים פעלו כחלק מהקהילה האבלה. שאדסון הצביע על שלושה סוגי מקרים שבהם עיתונאים אמריקנים נוטים בצורה אינסטינקטיבית ומרצון את המאמצים לדווח בצורה נייטרלית: טרגדיות לאומיות, מקרים שבהם קיימת סכנה לציבור, ומקרים שבהם יש איום על הביטחון הלאומי. אירועי 11 בספטמבר, לפי שאדסון, הם שילוב של שלושת סוגי המקרים הללו, ולכן הדיווח העיתונאי על אירועים אלה הפך ל"פרוזה של סולידריות במקום לפרוזה של מידע" (שם, עמ' 41). המאמר של שאדסון התפרסם בספר שערכו זליזר ואלן. עם זאת, נראה לי שכותרת ההקדמה שכתבו שני העורכים מסבירה במדויק את ההתנהגות המקצועית של העיתונאים האמריקנים באירוע זה: "כאשר טראומה מעצבת את החדשות" (Zelizer & Allan, 2002, p. 1). בעוד שאדסון הדגיש את ערך הסולידריות עם הקהילה כסיבה העיקרית לנטישת הערכים המקצועיים בדיווח על האירועים, זליזר ואלן הצביעו על הטראומה של העיתונאים עצמם כסיבה לכך. בעוד ההסבר של שאדסון רמז לכך שהעיתונאים החליטו לשנות את אופי הסיקור שלהם בצורה מכוונת ומודעת כדי להפגין סולידריות עם הקהילה, ההסבר של זליזר ואלן הדגיש כי לעיתונאים לא הייתה ברירה אלא לפעול בדרך שבה הם פעלו. הם היו חייבים להחליף את הערכים המקצועיים שלהם ואת הפרקטיקות המקצועיות שהם נקטו כדי להיות חלק מהקהילה ולא משקיפים נייטרליים על אותה קהילה שהם חלק ממנה. שני ההסברים השונים הללו להתנהגות העיתונאים בסיקור אירועי 11 בספטמבר הציבו שאלה אחת שאדסון ניסח אותה: "כיצד אדם יכול, בו זמנית, להיות עיתונאי אמריקני ופטרייט?" (Schudson, 2002, p. 36). שאלה זו אינה ייחודית לחוקרים אמריקנים ואף לא לסיקור שני האירועים הנ"ל (מלחמת וייטנם ו-11 בספטמבר). השאלה על היותם של עיתונאים בה בעת מקצועיים ופטרייטים למדינתם רלוונטית גם לעיתונאים או למצבי משבר אחרים. שאלה זו מעוררת שאלות נוספות רלוונטיות לדיון בפרקטיקה של עיתונות פטרייטית. למשל, חוקרים מספר מצביעים על כמה מקרים שבהם הסיקור העיתונאי תאם במדויק את הדרך שבה מסגר הממשל את האירוע המשברי או את העימות. אליהוא כץ (Katz, 1992) הראה, בעקבות הלין, כיצד העיתונות

ונייטרליות – עדיין תקפים ומשרתים את מקצוע העיתונות כמו גם את הערכים הדמוקרטיים, בשגרה ובימי משבר כאחד. גישה זו סותרת את רעיון הפטרייטיות בעבודה העיתונאית, הן זו ה"שבטית" והן זו ה"גלובלית". זו גישה נורמטיבית בעיקרה, שמצדדת בחשיבות תפקידה של עיתונות הפועלת על בסיס המודל המסורתי לחיזוק ולשמירה על עקרונות החברה הדמוקרטית.

במאמר אני סוקר את המרכיבים העיקריים של שתי הגישות המחקריות כלפי עיתונות פטרייטית, דן בשלושה סוגי ביקורת על גישות אלה, ומסיים בהצגתה של הגישה הדמוקרטית לעיתונות פטרייטית.

הגישה השבטית מול הגישה הגלובלית

אחד המכשולים בדיון האקדמי על "עיתונות פטרייטית" הוא העובדה שאין הגדרה מוסכמת אחת לתופעה זו. עם זאת, רוב ההתייחסויות לתופעה בספרות המחקרית, קושרות פטרייטיות בעיתונות לנאמנות של העיתונאי או של המוסד העיתונאי למדינת הלאום שלהם. וורד ווסרמן הגדירו פטרייטיות כ"מקבץ של נאמנויות המייצגות התייחסות, בדרכים ובעוצמות מגוונות, כלפי אובייקט מוערך" (Ward & Wasserman, 2010, p. 44). לרוב ה"אובייקט המוערך" הוא המדינה או הלאום, או כפי שבטי ג'יין קרייג הגדירה זאת: "נאמנות למדינתו של מישו, משמעותה – התנגדות למדינות אחרות" (Craig, 1996, p. 96). אפשר לכנות טיפוס זה של פטרייטיות בעיתונות "פטרייטיות שבטית". הספרות המחקרית מתייחסת אליו ברוב המקרים בדרך תיאורית. עם זאת, בשנים האחרונות אפשר לזהות מגמה חדשה במחקר, שמצביעה על טיפוס שונה של עיתונות פטרייטית. על פי טיפוס זה, ה"אובייקט המוערך" שכלפיו מופנית הנאמנות של העיתונאי או המוסד העיתונאי אינו העם או המדינה הספציפיים, אלא המין האנושי כולו, החברה האנושית בכללותה (Borden, 2005; Ward, 2005). טיפוס זה של פטרייטיות מכונה כאן "פטרייטיות גלובלית", והספרות המחקרית העוסקת בו היא נורמטיבית יותר מאשר תיאורית.

הפטרייטיות השבטית

נקודת פתיחה טובה לדיון בפטרייטיות השבטית היא ספרו של הלין, "המלחמה הלא מצוננת: המדיה ווייטנם" (Hallin, 1989). הלין ניתח בספר את הסיקור של מלחמת וייטנם בעיתונות האמריקנית, והצביע על שלושה מרחבים (spheres) של העבודה העיתונאית. המרחב הראשון, הפנימי ביותר, הוא "המרחב של הקונסנזוס", שבמסגרתו מייצגים עיתונאים ערכים ונורמות שנמצאים בקונסנזוס בחברה שבה הם פועלים. במקרים כאלה עיתונאים אינם מרגישים מחויבים – וגם לא מצפים מהם – לייצג עמדות סותרות לעמדות הקונסנזואליות או להיות בעמדת המשקיף הנייטרלי. להפך, העיתונאים הם חלק מהחברה שבה הם פועלים ומפגינים זאת בעבודתם המקצועית. המרחב השני הוא "המרחב של חילוקי הדעות הלגיטימיים", שבו האובייקטיביות היא הערך העיתונאי המרכזי. זה בא לידי ביטוי בסיקור עיתונאי של נושאים במחלוקת או בעימות פוליטיים, שנחשבים לגיטימיים בחברה הרלוונטית. המרחב השלישי הוא "המרחב של הסטייה", ובו הנייטרליות אינה מקובלת כערך או כסטנדרט עיתונאי מקצועי. במקרים כאלה העיתונאים מגדירים את גבולות הדיון הפוליטי המקובל ומרחיקים מתוכו קבוצות אוכלוסייה או רעיונות ודעות שמאיימים או שמאתגרים את הקונסנזוס הפוליטי. כמו במרחב הראשון, גם במרחב השלישי

בסיקור, ופונה יותר להיות "לאומית". במובן זה, "עיתונאי לאומי" פועל במסגרת מה שנורסטד וחבריו זיהו כ"שיח תעמולתי" (Nohrstedt et al., 2000, p. 384). משמעות הדבר היא שהעיתונות משרתת את עמדת הממשל ואין לה קול עצמאי משלה. עם זאת, כמה חוקרים הבחינו בין דיווח פטריטי לבין דיווח לאומי. דני אליוט, לדוגמה, הגדירה את ההבדל בדרך זו: "עיתונות פטריטית פועלת על פי מה שהאזרחים צריכים לדעת על מנת לקבל החלטות מושכלות. עיתונות לאומית, לעומת זאת, חוזרת כהד על מה שהממשל רוצה לומר או על מה שהאזרחים רוצים לשמוע [...] ההבדל בין עיתונות פטריטית לבין עיתונות לאומית הוא ההבדל בין 'דיווח' לבין 'חזרה'" (Elliott, 2004, p. 30). סיוכו של דבר, עיתונות פטריטית על פי הגישה השבטית מאופיינת בביטוי סולידריות עם החברה שבה פועלים העיתונאים, החברה הלאומית, בקבלת עמדות השלטון ובמתן ביטוי לדרך ראייתו את המשבר (מסגור הסיפור), וכן בחוסר ביקורתיות ו/או הצגת מסגורים אלטרנטיביים לנרטיב של השלטון ו/או של רוב הציבור.

הפטריטיות הגלובלית

בשנים האחרונות אפשר לזהות בספרות המחקרית בתחום המדיה גישה אחרת לעיתונות פטריטית, שאותה כיניתי "פטריטיות גלובלית". בניגוד לפטריטיות השבטית, הגישה החדשה היא נורמטיבית יותר מאשר תיאורית ואמפירית, ומבוססת על יסודות שונים, ובמידה מסוימת אף סותרים, ליסודות שעליהם מבוססת הגישה המסורתית. אחד היסודות לגישה זו הוא הגלובליזציה של החדשות, שמחייבת אימוץ התייחסות קוסמופוליטית כאשר דנים באתיקה עיתונאית. סטפן וורד התייחס לנאמנויות הסותרות של עיתונאים בזמן עימות: זו של אזרח פטריטי וזו של איש מקצוע החבר בארגון מקצועי-עיתונאי. לטענתו, הנאמנות של העיתונאי לכלל האנושות (ערך ההומניות) – כפי שהגישה הקוסמופוליטית דורשת – פותרת את הסתירה הזו בין שתי הנאמנויות, מכיוון שבגישה זו העיתונאי מחויב (פטריט) גם לבני אומות אחרות ולא רק לאומה שאליה הוא שייך. באשר לערך המקצועי של אובייקטיביות, וורד טען ש"אובייקטיביות גלובלית מחייבת את העיתונאי באחריות נוספת שאינה מאפשרת הטיה בדיווח העיתונאי ביחס למדינה או החברה של העיתונאי, במיוחד כשמדובר בדיווחים על נושאים בין-לאומיים" (Ward, 2005, pp. 16-17). יסוד אחר, אלטרנטיבי – ואולי אף מפתיע – של הפטריטיות הגלובלית נובע דווקא מהגישה הקהילתית לעיתונות (Communitarian approach). סנדרה בורדן הציגה "פעילות עיתונאית של פטריטיות פלורליסטית ומגיבה המבוססת על אוריינטציה בינלאומית" (Borden, 2005, p. 31). היא הסבירה שעיתונות, על פי הגישה הקהילתית, "חייבת להישען על אוריינטציה הומאנית רחבה (ולא על אוריינטציה לאומית) כלפי האינטרס של הכלל" (שם), ולאפשר דיאלוג באמצעות "הצגת נקודות מבט אלטרנטיביות" של אומות/מדינות אחרות (שם, עמ' 41). השקפה אלטרנטיבית זו על עיתונות פטריטית, טענה, "תשמור על השאיפה העיתונאית המסורתית של יכולת הביקורת העצמאית ובר זמנית גם תסייע לעיתונאים להפגין אזרחות אחראית" (שם, עמ' 42). סיוכו של דבר, הגישה הגלובלית אינה מתנגדת לפטריטיות בסיקור העיתונאי, אולם אין זו פטריטיות ללאום של העיתונאי כמו בגישה השבטית, אלא לכלל החברה האנושית. סולידריות עם קבוצה רחבה כזו סותרת כמובן את עקרונות האובייקטיביות והנייטרליות

האמריקנית מסגרה את המלחמות בקוריאה, בווייטנאם, במרכז אמריקה ובכמה משברים אחרים במהלך המלחמה הקרה. המסגור בכל המקרים הללו היה של מאבקים אידאולוגיים נגד האיום הקומוניסטי, כפי שהממשל בווייטנאם מסגר את המשבר. כן טען שאת העימות עם עיראק של סדאם חוסיין – שאירע לאחר תום המלחמה הקרה – אי אפשר היה למסגר באותה דרך, ולכן ממשל בוש מסגר אותו כמסע צלב מוסרי של הטובים נגד הרעים. העיתונות האמריקנית, לדברי כן, אימצה את המסגור הזה הן לפני פרוץ הקרבות והן במהלכם, אף על פי שאפשר היה למסגר את המשבר בדרכים אלטרנטיביות, כמו פעולה להגנת אינטרסים אסטרטגיים של ארצות הברית (הגנה על מקורות הנפט של אמריקה). במחקר אמפירי על סיקור המלחמה בעיראק בחמישה עיתונים שמופיעים בארבע מדינות (ארצות הברית, בריטניה, הודו ופקיסטאן), תיאר נאראסימהן ראבי (Ravi, 2005) כיצד המסגור האמריקני של המלחמה שלט בסיקור בעיתונים אלה, אך כמעט ולא היה ביטוי למסגור העיראקי. עם זאת, הוא הצביע גם על העובדה שרגשות לאומיים ופטריטיים וכן ערכים ודעות שנובעים מרגשות אלה, בכל אחת מארבע המדינות, השפיעו על סיקור המלחמה. תוצאות מחקריות דומות דיווחו סטיג נורסטד וחבריו (Nohrstedt et al., 2000). הם השוו את הסיקור העיתונאי של הפצצות נאט"ו בקוסובו בארבעה עיתונים מובילים בבריטניה, בשבדיה, בנורבגיה וביוון למסגור הפעולה בנאומים של הנשיא קלינטון, שבהם הצדיק והסביר את הפצצות. מהמחקר עלה כי יש ביטוי למשנתים לאומיים בדרך הסיקור העיתונאי. ממצא זה מלמד, לדעת החוקרים, כי אין דפוס אחד חוצה מדינות של עיתונות פטריטית, אף על פי שלכל ארבע המדינות במחקר זה הייתה מטרה משותפת.

אבחנה מעניינת בספרות המחקרית על עיתונות פטריטית היא זו שבין הסיקור של "המלחמה שלנו" לבין הסיקור של "המלחמה שלהם". תמר ליבס השוותה בין הסיקור של האינתיפאדה לבין הסיקור של מלחמת המפרץ בטלוויזיות האמריקנית והישראלית, ומצאה שהאידאולוגיה העיתונאית – המורכבת מאובייקטיביות, נייטרליות ואיזון – נשמרת במהלך הדיווח על הצרות של אנשים אחרים ולא בדיווח על הצרות של המדווח" (Liebes, 1992, p. 54). ממצא זה מצא חיזוק במחקרם של אייל זנדברג ומוטי נייגר (Zandberg & Neiger, 2005), שחקרו את סיקור המהומות של הערבים אזרחי ישראל בתוך הקו הירוק בתחילת האינתיפאדה השנייה בשנת 2000. הם מצאו שהעיתונאים הישראלים פעלו במסגרת "מרחב הקונסנזוס" (על פי המודל של הליון), שבו לא הרגישו מחויבים להפגין איזון ואובייקטיביות בסיקור האירועים. עם זאת, המחקר הצביע על כך שחמישה ימים לאחר ההסלמה במהומות, עיתונאים ישראלים בעיתונות של הזרם המרכזי החלו לחזור לאופן סיקור מקצועי יותר (אובייקטיבי ומאוזן). זנדברג ונייגר הסבירו כי העיתונאים לכודים בין שתי זהויות: הלאומית והמקצועית. הזהות הלאומית גוררת אותם לסולידריות עם עמם ומדינתם, ואילו הזהות המקצועית מובילה אותם לסיקור אובייקטיבי. לכן, במהלך התקופה הראשונה של העימות, הזהות הלאומית דומיננטית והסיקור העיתונאי הוא בעל מאפיינים פטריטיים; אולם, לאחר תקופה זו (שאינה מוגדרת במדויק) הזהות המקצועית של העיתונאים מופיעה שוב ואפשר לזהות בסיקור מאפיינים כמו אובייקטיביות, איזון ונייטרליות. הדוגמאות הללו מראות כי בזמנים של עימות או של משבר נוטה העיתונות להתעלם מערכים מקצועיים מסורתיים, בעיקר מאובייקטיביות

במהלך המאה התשע-עשרה ובתחילת המאה העשרים – גם בארצות הברית). עיתונות מפלגתית עומדת בסתירה לנייטרליות בדיווח העיתונאי שהאובייקטיביות מחייבת. שאדסון השתמש בהסברים סוציולוגיים כדי להציג מדוע וכיצד הפכה האובייקטיביות לערך מקצועי. הוא התייחס למעמד החדש והעצמאי, שהתגבש בתחילת המאה העשרים, של הכתבים ביחס למעסיקהם, המוציאים לאור, ולנאמנויות החדשות של הכתבים והעורכים לקהל הקוראים שלהם ולעצמם כקהילה מקצועית חדשה. נאמנויות אלה החליפו את הנאמנויות המסורתיות של העיתונאים כלפי המוציאים לאור (שבתחילה היו גם בעלי בתי הדפוס) וכלפי המפלגות הפוליטיות המועדפות על אותם מוציאים לאור. שאדסון וכריס אנדרסון סיכמו את הרעיון בהתייחסם להפיכת העיתונאים לקבוצה מקצועית מובחנת: "אובייקטיביות משמשת הן כנורמה המגבירה סולידיזם ויוצרת אבחנה והן כטיעון של הקבוצה להחזיק בידע מקצועי ייחודי הנובע מהייחודיות של העבודה העיתונאית" (Schudson & Anderson, 2008, p. 99). הטיעונים הנ"ל הדגישו את ההסברים הסוציולוגיים המקצועיים למרכזיותה של האובייקטיביות בעיתונות, ואילו גיי טוכמן סיפקה לכך הסבר הרבה יותר פרקטי. היא טענה שהעיתונאים עושים שימוש באובייקטיביות כמגן מפני ביקורת. האובייקטיביות היא אחת מהאסטרטגיות השגרתיות שנוקטים עיתונאים במטרה "לצמצם את הסיכונים שבהם הם נתונים בשל מועדי דדליין, תביעות משפטיות, ודרישות מצד הממונים עליהם" (Tuchman, 1972, p. 662).

למרות ההבדל בין שני ההסברים הנ"ל למקומה המרכזי של אובייקטיביות בעיתונות, גם שאדסון וגם טוכמן עסקו בהיבט הפרגמטי של המושג. לפי שאדסון האובייקטיביות "מדריכה עיתונאים להבחין בין עובדות לערכים ולדווח רק על בסיס עובדות... דיווח אובייקטיבי אמור להיות שקול ולא רגשי" (Schudson, 2001, p. 150). טוכמן (Tuchman, 1972) הצביעה על חמש פרוצדורות עיתונאיות המייצגות אובייקטיביות: אימות עובדות, הצגת אפשרויות סותרות, הצגת ראיות תומכות, השימוש בסימני ציטוט (מרכאות), והצגת המידע במבנה ברור. בעקבותיהם של שאדסון וטוכמן, התייחס מרק דז לאובייקטיביות העיתונאית כאל אחד מהערכים היסודיים של מה שכינה "האידיאלוגיה של העיתונות". ארבעת הערכים האחרים הם: שירות לציבור, אוטונומיה, מיידיות ואתיקה (Deuze, 2005, p. 447). דז טען כי באמצעות האידיאלוגיה המקצועית הזו עיתונאים במדינות דמוקרטיות נותנים משמעות לעבודתם, אף שהערכים ומשמעותם יכולים להתפרש בצורות שונות בין כלי תקשורת שונים ובין מדינות שונות. המשמעות שזו העניק לערך האובייקטיביות העיתונאית הייתה שעיתונאים אמורים לנהוג בעבודתם המקצועית ללא משוא פנים, בנייטרליות, בהגנות ולכן גם בצורה אמינה. הוא המליץ לעדכן את האידיאלוגיה המקצועית של העיתונות בהתאם לשינויים סוציו-תרבותיים וסוציו-אקונומיים, למשל התפתחות הניו מדיה והופעת הרב תרבותיות. לטענתו, "הטכנולוגיות של הניו-מדיה והפלורליזם התרבותי הפכים את האובייקטיביות העיתונאית למורכבת יותר בכך שהם מעמתים את העיתונאי המקצועי עם פירושים מגוונים ושונים של אובייקטיביות" (שם, עמ' 456).

בעוד הגישה המקצועית התייחסה לאובייקטיביות מנקודת מבט פנים מקצועית, הגישה החברתית אימצה נקודת מבט חברתית, והיצונית למקצוע. על תפקיד העיתונות. גישה זו בחנה את יחסי הגומלין בין עיתונות לבין החברה הדמוקרטית. הזיקה בין דמוקרטיה לבין עיתונות מודרנית קיימת כבר לפחות 400 שנה (McNair, 2009). אולם כאשר

בדיווח, ממש כמו בגישה השבטית, אולם ההזדהות העיתונאית כאן היא עם "גורם מוערך" אחר, רחב יותר, ובכך היא מסייעת, לפי חלק מהחוקרים, אולי באורח פרדוקסלי, להזדהות עם הקהילה המצומצמת יותר. כלומר, סולידיזם והזדהות עם הקהילה הקרובה והרחוקה היא ערך עיתונאי לעצמו על פי גישה זו.

שתי הגישות לעיתונות פטריוטית, שהוצגו כאן, הן סטייה מהמודל המסורתי של העיתונות ומהערך של ריחוק העיתונאי המסקר ממושא הסיקור שלו. שתיהן אינן רואות את העיתונאי היחיד ואת הארגון העיתונאי כמשקיפים מן הצד: על פי הגישה השבטית העיתונאי לא יכול שלא להזדהות עם הקבוצה הלאומית שאליה הוא שייך, בעוד על פי הגישה הגלובלית על העיתונאי להזדהות עם כלל החברה האנושית וערכיה.

ניתוח ביקורתי של עיתונות פטריוטית

למרות ההבדלים הברורים בין שתי הגישות שהצגתי, יש להן שלושה מרכיבים משותפים: (א) שתי הגישות מתייחסות לעיתונות פטריוטית כמרכיב נתון של המקצוע העיתונאי ושל העבודה העיתונאית, אף שהפטריוטיות מוצגת בשתייהן כסטייה מהערכים העיתונאיים הבסיסיים, בעיקר מהערך של אובייקטיביות בדיווח; (ב) אף שהעיתונות הפטריוטית מוצגת כתופעה כלל-עולמית, שתי הגישות מתייחסות לעבודה העיתונאית ולערכים העיתונאיים – וכתוצאה מכך גם לעיתונות פטריוטית – בעיקר דרך הפריזמה המערבית-דמוקרטית-ליברלית; (ג) שתי הגישות מתמקדות בעיקר בעיתונות פטריוטית שבאה לידי ביטוי בעת סיקור עיתונאי של מלחמות ומשברים צבאיים ואינן מבחינות בין סוגים שונים של עימותים ומשברים, שבסיקור כל אחד מהם הפטריוטיות העיתונאית יכולה להתבטא בצורה שונה. בהמשך פרק זה אדון בשלושת המרכיבים הללו מנקודת מבט ביקורתית על עיתונות פטריוטית.

ביקורת 1: פטריוטיות עיתונאית ואובייקטיביות כערך עיתונאי
האובייקטיביות העיתונאית נדונה בספרות המחקרית כאחד המאפיינים העיקריים של עיתונות חופשית בחברות דמוקרטיות-ליברליות. עם זאת, אפשר לזהות שתי גישות שונות למושג ולמשמעותו בעבודה העיתונאית. ההבדל בין שתי הגישות נובע מנקודות מבט שונות כלפי המקצוע העיתונאי. הגישה הראשונה, "הגישה המקצועית", רואה בעיתונות פרופסיה, קובעת גבולות ברורים בין עיתונות לבין פרופסיות קרובות, כמו יחסי ציבור, מתמקדת בזיהויים של המאפיינים העיקריים של מקצוע העיתונות במונחים של ערכים מקצועיים ופרקטיקות מקצועיות, ומאפיינת עיתונאים כאנשי מקצוע. לעומת זאת, על פי הגישה השנייה, "הגישה החברתית", עיתונות היא מוסד חברתי, ולכן הדיון בה מתמקד בזיהוי תפקידי העיתונות בחברה ובהגדרתם, ומדגיש את יחסי הגומלין בין עיתונות לבין מוסדות חברתיים אחרים (בעיקר המוסד הפוליטי). שתי הגישות הללו לעיתונות מתייחסות לאובייקטיביות כערך מרכזי וכפרקטיקה מרכזית של המקצוע העיתונאי, אולם משתי נקודות מבט שונות.

נקודת המוצא של הדיון בגישה המקצועית היא העובדה ההיסטורית שאובייקטיביות לא תמיד הייתה ערך עיתונאי. כפי ששאדסון (Schudson, 2001) תיאר, האובייקטיביות הפכה לערך מקצועי מרכזי בעיתונות האמריקנית רק בעשור השני של המאה העשרים. במערב אירופה התהליך הזה התרחש רק כמה עשורים מאוחר יותר, בעוד עיתונות מפלגתית/אידיאלוגית הייתה הז'נר המקובל יותר (כפי שהיה מוקדם יותר –

המערכת הליברלית. אובייקטיביות והערכים הקשורים בה – נייטרליות ואי משוא פנים – כמו גם חובת הדיוק בדיווח וחובת הצגת דעות סותרות, הם מערכי היסוד של עיתונות בצורתה הדמוקרטית הליברלית. עובדה זו הוצגה בספר רב ההשפעה של פרד סיברט וחבריו (Siebert et al., 1956), "ארבע תיאוריות של העיתונות". בספר זה, המודל המערבי, ליתר דיוק האמריקני, של עיתונות, שימש נקודת ייחוס נורמטיבית לדיון במודלים אחרים של עיתונות, בעיקר האוטוריטרי והסובייטי/קומוניסטי. אולם מאז פרסומו של ספר זה הכירו חוקרי עיתונות רבים בעובדה שבחלקים אחרים של העולם, בתרבויות שונות מהתרבות האמריקנית/אירופית, גם במשטרים דמוקרטיים שבהם שיטת ממשל השונה מזו של הדמוקרטיה האמריקנית, העיתונות והערכים המקצועיים שעליה היא מתבססת התפתחו בצורות שונות (Christians, 2009; Curran & Park, 2000; Hallin & Mancini, 2012).

דניאל הלין ופאולו מנצ'יני (Hallin & Mancini, 2012) הגיעו למסקנה בעקבות מחקר משווה בין-לאומי, שהמודל העיתונאי הליברלי אינו דומיננטי בעולם וכי במדינות רבות העיתונות המפלגתית דומיננטית יותר מאשר זו האובייקטיבית (לפי המודל המערבי). יותר מכך, במקרים רבים המקצועיות העיתונאית אינה קשורה לנורמה של אובייקטיביות, המרכזית כל כך במודל האמריקני. בכמה מדינות נתפסת מקצועיות עיתונאית כמילוי התפקיד של "משרת העם" (עמ' 290-291), אף על פי שבמדינות אלה אין אוטונומיה מלאה לעיתונות מצד השלטון (כמו שנהוג לחשוב שיש במדינות המערביות הליברליות), אלא קיימת בהן מעורבות עמוקה ומשפיעה של הממשל בפעולת העיתונות. באותה רוח, קליפורד כריסטיאנס וחבריו (Christians et al., 2009) הציעו לבחון את אופיה של המערכת העיתונאית בכל מדינה על פי יחסי הגומלין שבין העיתונות לבין הממשל לחברה, כאשר בחינה זו משתנה על פי תפקידה של התקשורת באותה מדינה. הם הבחינו בין ארבעה תפקידים כאלה: מפקח (monitorial), מתווך (facilitative), ביקורת/מהפכן (radical), ומשתף (collaborative).

במדינות שבהן המקצועיות העיתונאית אינה קשורה ישירות למידת האובייקטיביות של העיתונות, ושבהן המדינה והעיתונות אינן מוסדות חברתיים נפרדים לחלוטין (כלומר, שיש בהן מעורבות והשפעה במידה כזו או אחרת של המדינה בפעילות מוסד העיתונות), הפטרייטיות אינה נחשבת סטייה מהנורמות העיתונאיות. משמעות הדבר היא שדיון ביקורתי בתופעה של עיתונות פטרייטית נגוע בהתייחסות נורמטיבית. כלומר, בהתייחסות המצדדת מראש במודל המערבי הליברלי של עיתונות השולל פטרייטיות כסתירה לאובייקטיביות המתבקשת, ושאינה מבוססת על ניתוח אנליטי שמטרתו לתאר, לנתח ולהסביר התנהגות עיתונאית. לכן, גם אם מתרחקים מהמודל המערבי הליברלי המסורתי, בחלקים רבים בעולם עדיין יכולה העיתונות להיראות מקצועית בעיני הציבור. כלומר, על פי ראייה זו, אובייקטיביות ונייטרליות אינן תנאים הכרחיים למקצועיות עיתונאית וממילא סיקור פטרייטי יכול להיחשב מקצועי ולא סטייה מהמקצועיות העיתונאית.

ביקורת 3: פטרייטיות עיתונאית וסיקור משברים

רוב הספרות המחקרית עוסקת בעיתונות פטרייטית תוך התמקדות בסיקור עיתונאי של מלחמות או של אירועים צבאיים אחרים. כמעט ואין בספרות זו אבחנה בין גילויי פטרייטיות שונים בעת סיקור סוגים שונים של משברים לאומיים-ביטחוניים-צבאיים, וכמו כן כמעט ואין

מתייחסים לדמוקרטיה המודרנית, הדגיש יורגן הברמס (Habermas, 1991) שעיתונות חופשית היא חלק הכרחי של מרחב ציבורי עצמאי, שהוא עצמו מרכיב הכרחי בדמוקרטיה כזו. במאמר מאוחר יותר עמד הברמס (Habermas, 2006) על המודל הדליברטיבי (הדיוני) של דמוקרטיה (המובחן משני המודלים המסורתיים יותר: הליברלי והרפובליקני) כמקדם לגיטימיות. הברמס הצביע על התפקיד החשוב של תקשורת ההמונים ושל העובדים המקצועיים בה בניית המרחב הציבורי, ביצירת השיח הציבורי ובהבניית דעת הציבור. הוא הדגיש את עצמאותם של כלי תקשורת ההמונים מהמערכות הפוליטיות והכלכליות כתנאי מקדים והכרחי לצמיחתה של "חברת המדיה". בהמשך לרעיון של הברמס זיהה בריאן מקנאיר (McNair, 2009) ארבעה תפקידים מרכזיים של העיתונות בדמוקרטיה הדליברטיבית: מקור למידע, "כלב שמירה" על בעלי הכוח בחברה, מתווך בין הציבור לבין האליטה הפוליטית, ומייצג של עמדות הציבור או של קבוצות ייחודיות מתוכו כלפי הממשל. הוא ראה באובייקטיביות העיתונאית ערך מקצועי מרכזי, ההכרחי למימושם של התפקידים הללו של העיתונות בדמוקרטיה. כמו הברמס ומקנאיר, גם סטפן וורד קשר בין עיתונות לדמוקרטיה וטען שחובה על עיתונאים לקדם דמוקרטיה. לדעתו, ההצדקה לקיומם של ערכים אלה של עיתונות, כמו אובייקטיביות, היא בקידומה של הדמוקרטיה. בהתייחסו למקומה של העיתונות בדמוקרטיה הדליברטיבית, טבע וורד את המושג "אובייקטיביות פרגמטית", שהיא אינה האובייקטיביות המסורתית של דיווח רק על עובדות, אלא "הערכה ביקורתית של עובדות, ידע ומומחיות. אובייקטיביות אינה נייטרליות או ידע מוחלט של המציאות [...] היא הדרך לבחון סיפורים ולהפחית הטיות" (Ward, 2011, p. 114). השקפה זו על מהותה של האובייקטיביות העיתונאית דומה לזו של ביל קובץ' ותום רוזנטל (Kovach & Rosenthal, 2007) לפיה תפקיד העיתונות הוא לספק לציבור את הכלים הדרושים לו כדי לחשוף את האמת. כלומר, על פי גישה זו, מטרת האובייקטיביות בעיתונות היא לשרת את הציבור בחשיפת האמת.

המסקנה המתבקשת מהדיון בשתי הגישות היא שאובייקטיביות אינה יעד לעצמו אלא דרך או אמצעי להשגת משהו אחר. על פי הגישה המקצועית, האובייקטיביות מסייעת לעיתונאים להגדיר את מקצועם, בעוד שעל פי הגישה החברתית האובייקטיביות מחזקת את החברה הדמוקרטית. על פי שתי הגישות, האובייקטיביות היא תנאי הכרחי לקיומה של עיתונות מקצועית בחברות דמוקרטיות. משמעות הדבר היא שעיתונות בחברה מודרנית ודמוקרטית אינה יכולה להיות עיתונות מזדהה או סולידרית (לאומית, מפלגתית, או אידאולוגית).

על בסיס דיון זה אני טוען שעיתונות גם אינה יכולה להיות פטרייטית (או לאומית), לא על פי הגישה השבטית ולא על פי הגישה הגלובלית שהוצגו בתחילת הדברים. כלומר, אם מקבלים את תפקידה של עיתונות בחברה דמוקרטית, ואת חשיבותו של תפקיד זה, הרי יש לראות בה גורם משקיף, מנותק, לא מזדהה, ויש לצפות מהעיתונאים להתנתק מזדהותם הלאומית ו/או הקהילתית האחרת גם כאשר הם מסקרים את אותו לאום או אותה קהילה, הן בזמן שגרה והן בזמן משבר, עימות, או חילוקי דעות.

ביקורת 2: פטרייטיות עיתונאית וההיבט הגאופוליטי

ההיבט השני של הביקורת על העיתונות הפטרייטית מבוסס על העובדה שרוב הספרות המחקרית בנושא דנה במושג הפטרייטיות מנקודת המבט

שחאדה ב־2002 ואחמד ג'עברי ב־2012), פרשת ריגול שנחשפה (כמו פרשת "האסיר איקס" שנחשפה ב־2013), או עימות על רקע נורמות התנהגות של גופי ביטחון (כדוגמת פרשת קו 300 [1984]); (ג) אירועים ביטחוניים ביוזמת אזרחים של המדינה, כגון פעולות "תג מחיר" שמבצעים אנשי ימין ישראלי נגד פלסטינים ונגד אנשי שמאל ישראלים בשנים האחרונות; (ד) עימות או משבר פנימי שאינם נובעים ישירות מאירועים אלימים. הדוגמה הבולטת ביותר בהקשר הישראלי היא המשא ומתן הממושך והשנוי במחלוקת ציבורית ופוליטית לשחרורו של החייל החטוף גלעד שליט. הבעייתיות בכל ארבעת טיפוסים המשנה של משברים פנים מדינתיים היא שלרוב אין הסכמה רחבה בציבור על האינטרס הלאומי "הנכון" או "הצודק", וכתוצאה מכך יש מחלוקת על הגישה הפטריוטית שהעיתונות צריכה להפגין בסיקור אירועים מסוג זה. דוגמה בולטת למחלוקת זו, שבאה לידי ביטוי גם בקרב הציבור הישראלי, גם בקרב הממסד הפוליטי וגם בדיווחי התקשורת, היא סיקור המשא ומתן לשחרור שליט, שבו גם העמדה שתמכה בשחרור מאת מחבלים וגם זו שהתנגדה למחיר זה נחשבו, בידי תומכיהן, לפטריוטיות. לכן לא הגישה השבטית ואף לא הגישה הגלובלית לעיתונות פטריוטית רלוונטיות לניתוח התנהגותה של העיתונות בעת הסיקור.

גישה אלטרנטיבית לעיתונות פטריוטית: פטריוטיות דמוקרטית

שתי הגישות לעיתונות הפטריוטית – השבטית והגלובלית – מניחות שגילויים פטריוטיים בסיקור עיתונאי משקפים סטייה מהערך העיתונאי הבסיסי של אובייקטיביות, ולמרות זאת שתיהן טוענות לנקודת מבט מקצועית בזמן ניתוח העבודה העיתונאית. על פי הגישה השבטית, ההסבר לסטייה זו הוא קיומן של שתי זהויות של עיתונאים (מקצועית עיתונאית ולאומית שבטית), והעובדה האמפירית שבזמני משבר גוברת הזהות הלאומית שבטית. לעומת זאת, על פי הגישה הגלובלית, ההסבר לסטייה זו היא העובדה שבעולם גלובלי (בניגוד לעולם "ישן" של לאומים נפרדים ומתחרים), הפטריוטיות ההומנית היא ערך מתחייב של עיתונות גלובלית. שני ההסברים הללו הם הסברים נורמטיביים; שניהם רואים בפטריוטיות בעיתונות מרכיב "לגיטימי" גם בראייה מקצועית. זה "לגיטימי", כי זה מאפשר לעיתונאים להביע – ואף לזוּם – סולידריות עם הקהילה שבקרבה הם חיים או שעבורה הם עובדים, בין שמדובר בקהילה הלאומית הספציפית או בקהילה האנושית כולה. השאלה היא אם יצירת סולידריות קהילתית או שמירה עליה יכולה להיחשב לאחד מתפקידי העיתונות או מיעדיה. אני טוען כי התשובה על שאלה זו היא שלילית. סולידריות יכולה להיות רק אחת התוצאות העקיפות והלא מכוונות של העבודה העיתונאית המקצועית. באותה מידה יכולה להיות גם תוצאה אחרת, הפוכה וסותרת: קיטוב ופירוק של הקהילה ולא סולידריות בתוכה. שתי תוצאות אפשריות אלה, נוסף על מגוון תוצאות חברתיות אחרות, אמורות לנבוע מדיון ציבורי פתוח וחופשי המבוסס על חשיפתו של הציבור לעובדות ולמגוון עמדות. עיתונות מקצועית, במודל הליברלי שלה ועם אובייקטיביות כערך מרכזי בה, מאפשרת דיון כזה. זוהי המשמעות המעשית של "המרחב הציבורי" של הברנס ושל תפקידי העיתונות לאפשר את קיומו של מרחב ציבורי זה. כתוצאה מניתוח זה אפשר לטעון שעיתונות יכולה להיות פטריוטית, אולם בדרך אחרת, שונה מהדרכים שעליהן הצביעו שתי הגישות לעיתונות פטריוטית שנדונו. אפשר לכנות דרך אלטרנטיבית זו "גישה

בה דיון בגילויי פטריוטיות עיתונאית בעת סיקור אירועים שאינם אלימים. האם חוסר האבחנה הזה נובע מהעובדה שעיתונאים מתנהגים בצורה דומה בכל סוגי האירועים הללו, או שמא הוא נובע מהערפול סביב משמעותו של המושג עיתונות פטריוטית? תשובה על שאלות אלה מחייבת מחקר אמפירי פרטני שאינו בתחום מאמר זה, לכן אסתפק כאן בהצעת סיווג – ובו ארבעה טיפוסים של משברים – שמאפשר לנתח ולהשוות התנהגות פטריוטית של עיתונאים בסיקור סוגים שונים של אירועים.

הטיפוס הראשון של אירוע משברי הוא זה שנדון לרוב בספרות – עימות צבאי בין שתי מדינות. במקרה כזה, העיתונות הפטריוטית מזוהה עם עיתונות לאומית והגישה השבטית היא המתאימה ביותר לתיאור וניתוח הסיקור העיתונאי של העימות. הסיקור של מלחמת וייטנם על ידי העיתונות האמריקנית, כפי שהלין (Hallin, 1989) תיאר וניתח, הוא דוגמה לסוג כזה של ניתוח.

הטיפוס השני הוא עימות צבאי שבו מעורבות כמה מדינות, או שבו פעילה קואליציה של מדינות. במקרה כזה גם הגישה השבטית וגם הגישה הגלובלית רלוונטיות. הדרכים השונות שבהן כלי התקשורת במדינות שונות סיקרו את המלחמה בבלקן (המלחמה בקוסובו, בעיקר) היא דוגמה טובה לטיפוס זה, כפי שהציגו נורסטד וחבריו (Nohrstedt et al., 2000). הניתוח הרלוונטי של ביטויי הפטריוטיות בסיקור העיתונאי מבוסס על השוואת הטקסטים במקומות השונים על אותו אירוע מסוּק. מרכיבי ההשוואה העיקריים הם: מהו מסגור האירוע שבה לידי ביטוי בכלי התקשורת במדינות השונות? האם קיימים – ואם כן אילו – מסגורים אלטרנטיביים לאלה שמכתיבים הממסדים הפוליטיים בכל אחת מהמדינות? האם מובעת סולידריות לקבוצת המדינות השותפות ככזו או למדינה הספציפית החברה בשותפות? האם קיימת ביקורת בכלי התקשורת – ואם כן באילו מדינות – על עצם הפעילות המשותפת? וכדומה.

הטיפוס השלישי הוא עימות כמו זה שארצות הברית ובעלות בריתה המערביות הגדירו "מלחמה נגד הטרור הבינ־לאומי". זהו טיפוס ייחודי של עימות משלוש סיבות עיקריות. ראשית, מדובר במדינות שמתעמתות עם ארגון (או ארגונים) לא מדינתי(ים); שנית, זהו עימות ללא גבולות גאוגרפיים ברורים וללא גבולות ברורים של זמן; שלישית, רבים אפיינו סוג זה של עימות כעימות בין תרבויות (ציוויליזציות). שלוש התכונות הללו של העימות מערפלות עוד יותר את משמעותה של הפטריוטיות בסיקור העיתונאי והופכות את הסיקור הפטריוטי לשנוי יותר במחלוקת ביחס לסיקור של שני טיפוסים האירועים הקודמים. השאלה המרכזית היא: מיהו "האובייקט המוערך" בסיקור אירועי טרור? האם זו מדינה ספציפית, קבוצת המדינות, רעיון המלחמה ב"רוע"? וכדומה. שאלה נוספת היא: האם יש לזנוח את האובייקטיביות ואת הנייטרליות במשך כל זמן הסיקור (שיכול להימשך תקופה ארוכה) או שמא רק במקרים של אירועים ספציפיים (מעשי טרור נקודתיים)? האם יש לתת ביטוי ל"צד האחר" (הטרוריסטי)?

הטיפוס הרביעי של משברים מייצג מקרים שבהם יש עימות פנים מדינית, בין שהעימות הוא פוליטי, חברתי או צבאי. כאן אפשר לזהות לפחות ארבעה טיפוסים משנה של משברים כאלה: (א) אירועי טרור נגד אוכלוסייה אזרחית (דוגמת פיגועי האוטובוסים בישראל); (ב) אירועים ביטחוניים (או סמב־ביטחוניים) שאינם מתרחשים בשעת מלחמה. למשל, חיסול טרוריסט "בכיר" (כמו ראשי החמאס סלאח

- Hallin, D.C. (1989). *The Uncensored War: The Media and Vietnam*. Berkley and Los Angeles: University of California Press.
- Hallin, D.C. & Mancini, P. (eds.) (2012). *Comparing Media Systems beyond the Western World*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Katz, E. (1992). "The End of Journalism? Notes on Watching the War". *Journal of Communication*, 42(3), pp. 5-13.
- Kovach, B. & Rosenthal, T. (2007). *The Elements of Journalism*. New York: Three Rivers Press.
- Liebes, T. (1992). "Our War/Their War: Comparing the Intifadeh and the Gulf War on US and Israeli Television". *Critical Studies in Media Communication*, 9(1), pp. 44-55.
- McNair, B. (2009). "Journalism and Democracy". In K. Wahal-Jorgensen & T. Hanitzch (eds.), *The Handbook of Journalism Studies* (pp. 237-249). London: Routledge.
- Nohrstedt, S.A., Kaitatzi-Whitlock, S., Ottosen, R. & Riegert, K. (2000). "From the Persian Gulf to Kosovo: War Journalism and Propaganda". *European Journal of Communication*, 15(3), pp. 383-404.
- Ravi, N. (2005). "Looking beyond Flawed Journalism how National Interests, Patriotism, and Cultural Values Shaped the Coverage of the Iraq War". *The Harvard International Journal of Press/Politics*, 10(1), pp. 45-62.
- Schudson, M. (2001). "The Objectivity Norm in American Journalism". *Journalism*, 2(2), pp. 149-170.
- Schudson, M. (2002). "What's Unusual about Covering Politics as Usual". In: B. Zelizer & S. Allan (eds.), *Journalism after September 11* (pp. 36-47). New York: Routledge.
- Schudson, M. & Anderson, C. (2008). "Objectivity, Professionalism, and Truth Seeking in Journalism". In K. Wahl-Jorgensen & T. Hanitzsch (eds.), *The Handbook of Journalism Studies* (pp. 88-101). New York: Routledge.
- Siebert, F.S. (1956). *Four Theories of the Press: The Authoritarian, Libertarian, Social Responsibility, and Soviet Communist Concepts of What the Press Should be and Do*. Urbana-Champaign, IL: University of Illinois Press.
- Tuchman, G. (1972). "Objectivity as Strategic Ritual: An Examination of Newsmen's Notions of Objectivity". *American Journal of Sociology*, 77, pp. 660-679.
- Ward, S.J. (2005). "Philosophical Foundations for Global Journalism Ethics". *Journal of Mass Media Ethics*, 20(1), pp. 3-21.
- Ward, S.J. (2011). *Ethics and the Media: An Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ward, S. & H. Wasserman (2010). "A Theory of Patriotism for Journalism". In S.J.A. Ward & H. Wasserman (eds.), *Media Ethics beyond Borders: A Global Perspective* (pp. 42-58). New York: Routledge.
- Zandberg, E. & M. Neiger (2005). "Between the Nation and the Profession: Journalists as Members of Contradicting Communities". *Media, Culture & Society*, 27(1), pp. 131-141.
- Zelizer, B. & S. Allan (2002). "Introduction: When Trauma Shapes the News". In idem (eds.), *Journalism after September 11* (pp. 1-24). New York: Routledge.

דמוקרטיה" לעיתונות פטריוטית. שלוש ההנחות הבסיסיות של גישה זו הן: (א) במדינות דמוקרטיות הציבור חייב להיות מודע למגוון ההיבטים של כל נושא, הן בזמני משבר והן בזמני שגרה; (ב) התפקיד המרכזי של העיתונות הוא לאפשר את המודעות הזו של הציבור; (ג) הדרך היחידה שבה יכולה העיתונות לממש את התפקיד הזה היא בהיותה אובייקטיבית ונייטרלית. המשמעות היא שהזהות המקצועית של העיתונאים חייבת לגבור על שאר הזהויות שלהם, כולל הזהות הלאומית שבטית ומה שמקובל לחשוב עליו כזהות כלל אנושית (למשל, זהות שיוצרת חמלה כלפי כל אדם וכל קהילה, בעיקר אלה הנחשבים חלשים או מוחלשים).

מדוע דרך זו היא פטריוטית? עיתונות פטריוטית דמוקרטית טומנת בחובה הן את עיקרי הפטריוטיות הלאומית השבטית והן את אלה של הפטריוטיות ההומניסטית הגלובלית. השיפתו של הציבור לכל עובדה רלוונטית ולכל עמדה או השקפה, אפילו המרגיזות והמטרידות ביותר, היא פעולה שמכבדת אותו ומבטאת אמון ביכולתו להבין כל מצב מורכב שהעיתונות מסקרת. קהילה חזקה עם ביטחון פנימי יכולה לנהל את החיים הציבוריים ולקבל החלטות המבוססות על מידע מלא של העובדות ושל ההשקפות. כאשר עיתונות מקצועית אובייקטיבית מאפשרת לקהילה לעשות זאת, אפשר לומר שמדובר בעיתונות שמחזקת את החברה הדמוקרטית, ולכן זו גם עיתונות דמוקרטית פטריוטית. זו עמדה נורמטיבית: היא מקדשת את הערכים המקצועיים היסודיים של העיתונות המערבית הליברלית, בעיקר את הערכים של אובייקטיביות ונייטרליות בעבודה העיתונאית, תומכת בתפקיד העיתונות כמשמרת החברה הדמוקרטית במובנה הרחב, ורואה בתמיכה בחברה דמוקרטית וחופשית מעשה פטריוטית.

המקורות

- Borden, S.L. (2005). "Communitarian Journalism and Flag Displays after September 11: An Ethical Critique". *Journal of Communication Inquiry*, 29(1), pp. 30-46.
- Christians, C.G., Glasser, T. L., McQuail, D., Nordesterng, K. & White, R.A. (2009). *Normative Theories of the Media: Journalism in Democratic Societies*. Urbana-Champaign, IL: University of Illinois Press.
- Craige, B.J. (1996). *American Patriotism in a Global Society*. Albany, NY: SUNY Press.
- Curran, J. & Park, M. (2000). "Beyond Globalization Theory". In J. Curran & M. Park (eds.), *De-westernizing media studies*, (pp. 3-18), London: Routledge.
- Deuze, M. (2005). "What is Journalism? Professional Identity and Ideology of Journalists Reconsidered". *Journalism*, 6(4), pp. 442-464.
- Elliott, D. (2004). "Terrorism, Global Journalism, and the Myth of the Nation State". *Journal of Mass Media Ethics*, 19(1), pp. 29-45.
- Habermas, J. (1991). *The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society*, Boston: MIT Press.
- Habermas, J. (2006). "Political Communication in Media Society: Does Democracy still Enjoy an Epistemic Dimension? The Impact of Normative Theory on Empirical Research". *Communication Theory*, 16(4), pp. 411-426.